

Asia C-15/24 PPU [Stachev]¹

Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen tiivistelmä ennakkoratkaisupyynnöstä

Jättämispäivä:

11.1.2024

Ennakkoratkaisupyynnön esittävä tuomioistuin:

Sofiyski rayonen sad (Sofian piirituomioistuin, Bulgaria)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

11.1.2024

Syytetty rikosoikeudellisessa menettelyssä:

CH

Muu osapuoli:

Sofiyska rayonna prokuratura

Pääasian kohde

Menettely koskee jatkettuna rikoksena tehtyä kahta ryöstöä, jotka ovat rangaistava teko Bulgarian tasavallan rikoslain (Nakazatelen kodeks, jäljempänä NK) 198 §:n 1 momentin, luettuna yhdessä 26 §:n 1 momentin kanssa, nojalla. Syytetty CH on tällä hetkellä tutkintavankeudessa.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

SEUT 267 artiklaan perustuva pyyntö, joka koskee menettelyyn sovellettavien unionin oikeuden säännösten tulkintaa (erityisesti sellaisten menettelytoimien lainmukaisuus, joiden toteuttamisen yhteydessä on loukattu oikeutta käyttää oikeudellista avustajaa)

¹ Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa oikeudenkäynnin minkään asianosaisen todellista nimeä.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Onko oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin 22.10.2013 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/48/EU 12 artiklan 2 kohdan, luettuna yhdessä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan kanssa, mukaista se, että kansallisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön perusteella tuomioistuimelta, joka tutkii, onko perusteltua syytä epäillä syytetyn osallisuutta rikokseen, josta häntä syytetään, jotta asianmukainen turvaamistoimenpide voidaan määrätä tai panna täytäntöön, evätään mahdollisuus arvioida, onko todisteet hankittu loukkaamalla tässä direktiivissä tarkoitettua syytetyn oikeutta käyttää oikeudellista avustajaa, kun syytetty oli epäiltynä ja poliisiviranomaiset rajoittivat hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen?
2. Noudatetaanko direktiivin 2013/48 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua puolustautumisoikeuksien ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kunnioittamista koskevaa vaatimusta, jos turvaamistoimenpiteen asianmukaisuutta tutkiva tuomioistuin ottaa omaa vankkaa käsitystään muodostaessaan huomioon todisteet, jotka on hankittu direktiivin vaatimusten vastaisesti, kun henkilö oli epäiltynä ja poliisiviranomaiset rajoittivat hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen?
3. Onko sillä, että tuomioistuin, joka ylemmän oikeusasteen tuomioistuimen päinvastaisista ohjeista huolimatta tutkii turvaamistoimenpiteen asianmukaisuuden, ei ole ottanut huomioon direktiivin 2013/48 vastaisesti hankittuja todisteita, kielteinen vaikutus kyseisen direktiivin 12 artiklan 2 kohdassa, luettuna yhdessä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen ja toisen kohdan kanssa, tarkoitettuihin oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeviin vaatimuksiin, ja herättääkö se epäilyjä kyseisen tuomioistuimen puolueettomuudesta?
4. Onko direktiivin 2013/38 3 artiklan 6 kohdan b alakohdassa säädetyllä mahdollisuudella, jonka mukaan oikeudesta käyttää oikeudellista avustajaa voidaan poikkeuksellisissa olosuhteissa ja oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa poiketa väliaikaisesti, jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen, välitön oikeusvaikutus kyseisessä unionin jäsenvaltiossa, jos kyseistä säännöstä ei ole saatettu osaksi sen kansallista lainsäädäntöä?
5. Noudatetaanko direktiivin 2013/48 9 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa, luettuna yhdessä 39 perustelukappaleen kanssa, säädetyjä takeita silloin, kun epäilty on kirjallisesti luopunut oikeudestaan käyttää oikeudellista avustajaa mutta epäilty on luku- ja kirjoitustaidoton, eikä hänelle ole ilmoitettu luopumisen mahdollisista seurauksista ja hän myöhemmin tuomioistuimessa väittää, ettei hän

ollut tietoinen allekirjoittamansa asiakirjan sisällöstä silloin, kun poliisi rajoitti hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen?

6. Poistaako se, että epäilty on kiinnioton yhteydessä luopunut käyttämästä oikeudellista avustajaa direktiivin 2013/48 säännösten mukaisesti, viranomaisilta velvollisuuden ilmoittaa hänelle välittömästi ennen jokaista myöhempää tutkintatoimenpidettä, johon hän osallistuu, oikeudesta käyttää oikeudellista avustajaa ja siitä luopumisen mahdollisista seurauksista?

Unionin oikeussäännöt ja oikeuskäytäntö, joihin viitataan

Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja), 47 artikla.

Oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskeissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin 22.10.2013 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU (EUVL 2013, L 294, s. 1, jäljempänä direktiivi 2013/48), 39 perustelukappale, 3 artiklan 6 kohdan b alakohta, 9 artiklan 1 kohdan a ja b alakohta sekä 12 artiklan 2 kohta

Unionin tuomioistuimen asioissa C-608/21 ja C-209/22 antamat tuomiot

Kansallisen oikeuden säännökset, joihin viitataan

Bulgarian tasavallan perustuslaki (**Konstitutsia na Republika Bulgaria**) (DV nro 56, 13.7.1991, voimassa kyseisestä päivästä lähtien; jäljempänä perustuslaki)

5 § 1) Perustuslaki on ylin laki, eivätkä muut lait saa olla ristiriidassa sen kanssa.

2) Perustuslain säännöksillä on välitön oikeusvaikutus.

30 § 1) Jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

2) Ketään ei saa ottaa kiinni, tarkastaa tai tutkia eikä kukaan saa joutua muun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvan toimenpiteen kohteeksi muutoin kuin laissa säädetyin edellytyksin ja laissa säädettyä menettelyä noudattaen.

3) Toimivaltaiset valtion viranomaiset voivat laissa nimenomaisesti säädetyissä tapauksissa, kun se on välittömästi tarpeen, ottaa kiinni kansalaisen, jolloin niiden on ilmoitettava asiasta välittömästi lainkäyttöelimelle. Lainkäyttöelin tekee 24 tunnin kuluessa kiinniottosta päätöksen sen lainmukaisuudesta.

4) Jokaisella on siitä lähtien, kun hänet on otettu kiinni tai asetettu syytteeseen, oikeus käyttää oikeudellista avustajaa.

Sisäministeriöstä annettu laki (**Zakon za Ministerstvo na vatreshnite raboti**), DV nro 53, 27.6.2014)

72 § 1) Poliisiviranomaiset voivat pidättää henkilön,

1. jonka on syytä epäillä syyllistyneen rikokseen;

--

5) -- Henkilöllä on pidättämisestään lähtien oikeus oikeudelliseen avustajaan, ja tässä yhteydessä hänelle on ilmoitettava myös oikeudesta luopua oikeudellisesta avustajasta ja siihen liittyvistä seurauksista samoin kuin oikeudesta kieltäytyä lausumasta, jos pidättäminen perustuu 1 momentin 1 kohtaan.

74 § 1) Edellä 72 §:n 1 momentissa tarkoitetuista henkilöistä annetaan kirjallinen pidättämismääräys.

2) Edellä 1 momentissa tarkoitetussa pidättämismääräyksessä on oltava seuraavat tiedot: [määräyksen sisältö], erityisesti tosiseikkoihin liittyvät ja oikeudelliset syyt, joihin pidättäminen perustuu; henkilön oikeus riittauttaa pidätyksen lainmukaisuus tuomioistuimessa; oikeus oikeudelliseen avustajaan pidätyshetkestä alkaen;

3) Pidätetty henkilö täyttää lomakkeen, jossa hän ilmoittaa saaneensa tiedot oikeuksistaan ja tarkoituksestaan käyttää tai olla käyttämättä 2 momentin 6 kohdan b–f alakohdan mukaisia oikeuksiaan. Poliisiviranomainen ja pidätetty henkilö allekirjoittavat pidättämismääräyksen.

4) Se, että pidätetty henkilö kieltäytyy allekirjoittamasta pidättämismääräystä tai hänen on mahdotonta allekirjoittaa sitä, vahvistetaan todistajan allekirjoituksella.

Rikoslaki (**Nakazatelen kodeks**, DV nro 26, 2.4.1968, voimassa 1.5.1968 alkaen)

26 § -- 1) Edellä 23–25 §:n säännöksiä ei sovelleta, kun kyseessä on jatkettu rikos, toisin sanoen vähintään kaksi tekoa, jotka erikseen täyttävät saman rikoksen yhden tai useamman tunnusmerkistön, tehdään toisiinsa liittymättöminä ajanjaksoina ja samoissa olosuhteissa siten, että syyllisyyden aste on samankaltainen, jolloin myöhemmät teot vaikuttavat objektiivisesti ja subjektiivisesti aikaisempien tekojen jatkumolta.

2) Kun kyseessä on jatkettu rikos, tekijää rangaistaan kaikista rikoksen muodostavista teoista niistä johtuvan rikosoikeudellisen kokonaisuuden perusteella.

198 § 1) -- Joka ottaa toisen hallusta toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta anastaakseen sen ja käyttää tässä yhteydessä väkivaltaa tai uhkausta, tuomitaan ryöstöstä vankeuteen vähintään kolmeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Rikosprosessilaki (**Nakazatelno-protsesualen kodeks**, DV nro 86, 28.10.2005, voimassa 29.4.2006 alkaen, jäljempänä NPK)

25 § 1) [*Rikosoikeudellisen menettelyn lykkääminen, kun asiassa esitetään ennakkoratkaisupyyntö unionin tuomioistuimelle*]

94 § 1) Oikeudellisen avustajan osallistuminen rikosoikeudelliseen menettelyyn on välttämätöntä, jos [*muut tilanteet*] 6. syytetty on otettu kiinni;

96 § 1) – – Lukuun ottamatta 94 §:n 1 momentin 1–3 ja 6 kohdassa tarkoitettuja tapauksia syytetty voi kieltäytyä käyttämästä oikeudellista avustajaa missä tahansa menettelyn vaiheessa. Syytetylle ilmoitetaan oikeudellisesta avustajasta luopumisen seurauksista.

97 § 1) Oikeudellinen avustaja voi osallistua rikosoikeudelliseen menettelyyn siitä lähtien, kun henkilö otetaan kiinni tai häntä vastaan nostetaan syyte.

2) Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava syytetylle hänen oikeudestaan oikeudelliseen avustajaan ja annettava hänelle mahdollisuus ottaa välittömästi yhteyttä oikeudelliseen avustajaan. Se ei saa ennen näiden velvollisuuksien täyttämistä suorittaa mitään tutkintatoimia tai muita menettelytoimia, joihin syytetty osallistuu.

248 § (muutettu vuoden 2017 DV:llä nro 63, tuli voimaan 5.11.2017) 1) Valmisteluistunnossa käsitellään seuraavia kysymyksiä:

... (3) onko tutkintamenettelyn aikana tapahtunut olennaisten menettelymääräysten rikkomisia, jotka ovat korjattavissa ja jotka ovat rajoittaneet syytetyn [*tai muiden henkilöiden*] prosessuaalisia oikeuksia;

5. [*muut seikat*] oikeudellisen avustajan, asiantuntijan, tulkin tai kääntäjän nimeäminen sekä [*muut seikat*];

6. toteutetut pakkokeinot;

[*muut seikat*].

270 § 1) Turvaamistoimenpiteen muuttamista koskeva kysymys voidaan ottaa esille milloin tahansa pääkäsittelyn aikana. Turvaamistoimenpiteen muuttamista koskeva uusi hakemus voidaan esittää samassa oikeusasteessa vain, jos olosuhteet ovat muuttuneet.

Lyhyt kuvaus tosiseikoista ja menettelystä

- 1 **CH** on Bulgarian tasavallan kansalainen. Hänellä ei ole koulutusta, hän ei osaa bulgarian kirjakieltä ja hänellä on rikosrekisteri.

- 2 Rayonno upravlenie pri Stolichna direktsia na vatreshnite raboti (sisäasioiden Sofian osaston kuudes aluepoliisivirasto, jäljempänä aluepoliisivirasto) aloitti 2.12.2022 tutkintamenettelyn nro 2021/2022, koska 2.12.2022 noin kello 20.30 Sofiassa KL:n hallusta anastettiin toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta (naisen käsilaukku) väkivalloin eli sieppaamalla laukku asianomistajan käsistä, mikä on NK:n 198 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos. Aluepoliisivirasto aloitti 14.12.2022 tutkintamenettelyn nro 2112/2022, koska samana päivänä noin kello 19.00 Sofiassa MN:n hallusta otettiin ilman hänen suostumustaan anastustarkoituksessa toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta (naisen käsilaukku) väkivaltaa käyttämällä eli sieppaamalla laukku voimakkaasti vetämällä asianomistajan kädestä, jolloin laukku putosi maahan, mikä on NK:n 198 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos. Näiden kahden menettelyn aloittamisen jälkeen **CH** otettiin 16.12.2022 kello 13.00 kiinni poliisiviranomaisen määräyksellä 24 tunnin ajaksi sellaisten tietojen turvaamiseksi, joiden avulla voitaisiin selvittää hänen osallisuutensa NK:n 198 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, josta oli 14.12.2022 aloitettu toinen tutkintamenettely.
- 3 Samana päivänä eli 16.12.2022 klo 16.50 **CH** allekirjoitti kirjallisen ilmoituksen, jonka mukaan hän ei halunnut, että häntä puolustaisi hänen valitsemansa ja hänen kustannuksellaan toimiva oikeudellinen avustaja tai viran puolesta määrätty avustaja. Hänelle ei kuitenkaan ilmoitettu seurauksista, joita aiheutuu oikeudellisesta avustajasta luopumisesta. Tässä lomakkeessa edellytetään, että virkamiehen on täytettävä se, jos pidätetty henkilö on luku- ja kirjoitustaidoton tai ei kykene täyttämään sitä itse, ja että kyseisen henkilön tahdonilmaisu on annettava sellaisen todistajan läsnä ollessa, joka todistaa sen aitouden allekirjoituksellaan. Käsiteltävässä asiassa poliisiviranomaisen ja todistajan allekirjoitukset puuttuivat.
- 4 Asiakirjoista ei käy ilmi, että **CH**:lle olisi välittömästi ilmoitettu hänen kiinniottonsa syistä ja erityisesti teoista, joista häntä epäillään.
- 5 Välittömästi 16.12.2022 tapahtuneen kiinnioton jälkeen poliisiviranomainen kuulusteli **CH**:ta kello 13.10–13.25 todistajana ilman oikeudellisen avustajan läsnäoloa. Todettiin, että **CH**:lle oli ilmoitettu hänen oikeuksistaan, että hänellä ei ollut velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen ja että hän saattoi kieltäytyä todistamasta. Kuulustelussa **CH** myönsi osallisuutensa 14.12.2022 naishenkilöön Sofiassa kohdistuneeseen ryöstöön, jonka yhteydessä hän oli sieppannut väkivalloin käsilaukun kyseiseltä henkilöltä, ja ilmoitti olevansa valmis näyttämään poliisiviranomaisille paikan, johon hän oli piilottanut toiselle kuuluvan omaisuuden. Kuulustelupöytäkirjaan merkittiin, että kuulustelu suoritettiin todistajan **OP** läsnä ollessa, mutta todistaja ei kuitenkaan vahvistanut tätä allekirjoituksellaan.
- 6 Niin ikään 16.12.2022 kello 14.10–14.40 **CH**:n myötävaikutuksella ja oikeudellisen avustajan poissa ollessa suoritettiin rikoksen rekonstruktio, jolloin **CH** ohjasi lainvalvontaviranomaiset paikkaan, jossa varastettu käsilaukku sijaitisi.

Tästä tutkintatoimenpiteestä laadittiin kahden tutkintatoimen todistajan läsnä ollessa pöytäkirja, ja siitä otettiin myös valokuvia.

- 7 Samana päivänä eli 16.12.2022 kello 15.50–16.20 **CH**:n asuntoon tehtiin hänen läsnä ollessaan ja oikeudellisen avustajan poissa ollessa kotietsintä, jonka aikana takavarikoitiin vaatteita ja kenkiä. Tutkintatoimenpiteet kirjattiin pöytäkirjaan kahden tutkintatoimen todistajan läsnä ollessa, ja lisäksi otettiin valokuvia. Sofian piirituomioistuimen tuomari hyväksyi pöytäkirjan.
- 8 Tämän jälkeen 16.12.2022 kello 17.40–17:50 suoritettiin **CH**:n läsnä ollessa ja oikeudellisen avustajan poissa ollessa suora henkilötunnistus, jonka yhteydessä asianomistaja MN tunnisti **CH**:n neljän mieshenkilön joukosta häneen kohdistuneen ryöstön tekijäksi. Tästä tutkintatoimenpiteestä laadittiin kahden tutkintatoimen todistajan läsnä ollessa pöytäkirja, ja siitä otettiin myös valokuvia.
- 9 Pian tämän jälkeen 16.12.2022 kello 18.05–18.15 **CH**:lle suoritettiin (silmämääräinen) henkilöntarkastus, jonka yhteydessä hänen yllään oleva vaatetus kuvattiin ja hänen yllään olleet takki ja housut takavarikoitiin. Tästä tutkintatoimenpiteestä laadittiin kahden tutkintatoimen todistajan läsnä ollessa pöytäkirja, ja siitä otettiin myös valokuvia. Pöytäkirjassa todettiin nimenomaisesti, että **CH** kieltäytyi henkilönkatsastuksesta, ja Sofian piirituomioistuimen tuomari hyväksyi tämän pöytäkirjan.
- 10 Seuraavana päivänä eli 17.12.2022 kello 15.40–15.50 **CH**:n läsnä ollessa ja oikeudellisen avustajan poissa ollessa aluepoliisiviraston ensimmäisen tutkintamenettelyn nro 2021/2022, joka oli aloitettu 2.12.2022, yhteydessä suoritettiin suora henkilötunnistus, jonka aikana asianomistaja KL tunnisti neljän mieshenkilön joukosta **CH**:n häneen kohdistuneen ryöstön tekijäksi. Tutkintatoimenpide kirjattiin pöytäkirjaan kahden tutkintatoimen todistajan läsnä ollessa, ja lisäksi otettiin valokuvia.
- 11 Samana päivänä eli 17.12.2022 **CH** asetettiin Sofiyska rayonna prokuraturan (Sofian alueellinen syyttäväviranomainen, Bulgaria) syyttäjän määräyksellä syytteeseen aluepoliisiviraston toisessa tutkintamenettelyssä nro 2112/2022 tarkoitetusta NK:n 198 §:n 1 momentissa säädetystä rikoksesta. Syytetylle **CH** määrättiin 17.12.2022 kello 18.00 viran puolesta oikeudelliseksi avustajaksi asianajaja Georgi Stoyanov Sofiyska Advokatska Kolegiasta (Bulgarian asianajajaliiton Sofian paikallisosasto), koska hänen puolustuksensa oli tarpeen NPK:n 94 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla, ja syyte annettiin molemmille tiedoksi kello 18.10. Välittömästi tämän jälkeen 17.12.2022 kello 18.20–18.30 syytettyä **CH**:ta kuulusteltiin, ja hän ilmoitti ymmärtävänsä syytteen, mutta kieltäytyi kommentoimasta sitä.
- 12 Sofian alueellisen syyttäväviranomaisen syyttäjän 17.12.2022 antamalla määräyksellä syytetty **CH** otettiin kiinni NPK:n 64 §:n 2 momentin nojalla enintään 72 tunnin ajaksi, jotta voitiin valmistella hakemus tutkintavankeuden määräämistä koskevasta turvaamistoimenpiteestä. Sofian piirituomioistuim

hyväksyi syyttäjän hakemuksen 19.12.2022 tekemällään päätöksellä, jolla se määräsi **CH**:ta vastaan ankarimman turvaamistoimenpiteen, ja Sofiyski gradski sad (Sofian kaupungin alioikeus, Bulgaria) pysytti 29.12.2022 tämän tuomioistuinratkaisun.

- 13 Sofian alueellisen syyttäviranomaisen syyttäjän 5.1.2023 antamalla määräyksellä molemmat tutkintamenettelyt yhdistettiin, koska kyseisten kahden ryöstön välillä oli yhteys, ja käsittelyä jatkettiin aluepoliisiviraston numerolla 2112/2022.
- 14 Sofian piirituomioistuimen jaosto hylkäsi 13.6.2023 tekemällään päätöksellä, joka julistettiin julkisessa istunnossa, **CH**:n tekemän hakemuksen, joka koski häntä vastaan tutkintavankeutena määrätyn turvaamistoimenpiteen muuttamista. Sofian kaupungin alioikeus vahvisti 22.6.2023 tämän tuomioistuinratkaisun.
- 15 Sofian alueellisen syyttäviranomaisen syyttäjän 26.7.2023 antamalla määräyksellä **CH** asetettiin syytteeseen jatkettuna rikoksena tehdystä kahdesta ryöstöstä 2.12.2022 kello 20.30 ja 14.12.2022 kello 19.00 välisenä aikana NK:n 198 §:n 1 momentin, luettuna yhdessä 26 §:n 1 momentin kanssa, nojalla. Muutettu syyte annettiin 7.8.2023 kello 14.00 tiedoksi **CH**:lle ja hänen viran puolesta määrätylle oikeudelliselle avustajalleen, ja samana päivänä kello 14.10–14.20 suoritettussa kuulustelussa syytetty ilmoitti ymmärtävänsä syytteen, mutta kiisti osallisuutensa kumpaankin ryöstöön.
- 16 Tutkinta-aineisto annettiin 14.8.2023 tiedoksi puolustusasianajaja Stoyanoville. Seuraavana päivänä eli 15.8.2023 Sofian piirituomioistuimessa nostettiin **CH**:ta vastaan syyte jatketusta rikoksesta NK:n 198 §:n 1 momentin, luettuna yhdessä 26 §:n 1 momentin kanssa, nojalla, ja tämän perusteella kyseisessä tuomioistuimessa aloitettiin yleinen rikosoikeudellinen NOHD-menettely nro 11234/2023. Syyttäjä jätti 16.8.2023 tuomioistuimelle viran puolesta määrätyn avustajan tekemän kirjallisen hakemuksen, joka koski määrätyn turvaamistoimenpiteen muuttamista. NPK:n 270 §:n mukainen käsittely suoritettiin 18.8.2023 julkisessa istunnossa turvaamistoimenpiteen asianmukaisuuden selvittämiseksi, ja tämä rikosjaosto muutti samana päivänä tekemällään päätöksellä kyseisen toimenpiteen lievimmäksi turvaamistoimenpiteeksi eli ilmoitusvelvollisuudeksi.
- 17 Perusteluissa todettiin, että syytetty **CH** otettiin kiinni 16.12.2022 kello 13.00 poliisiviranomaisen määräyksellä ja että hänelle syntyi tällä hetkellä oikeus käyttää oikeudellista avustajaa perustuslain 30 §:n 4 momentin mukaan. Lainvalvontaviranomaiset eivät varmistaneet tämän oikeuden käyttämistä huolimatta kiinnioton jälkeen täytetystä lomakkeesta, johon oikeudellisesta avustajasta luopuminen kirjattiin. Kun nimittäin otetaan huomioon käsiteltävän asian tosiseikat eli se, että **CH** on luku- ja kirjoitustaidoton, ja hänen istunnossa esittämänsä väite siitä, ettei hän ollut tietoinen hänelle esitetyn asiakirjan ulottuvuudesta, ei voida yksiselitteisesti päätellä, että hän olisi tehnyt tämän valinnan vapaaehtoisesti ja tietoisesti varsinkin, kun ei ole olemassa todistajaa, joka voisi todistaa kyseisen tosiseikan.

- 18 Tässä tilanteessa tuomioistuin ei voi ottaa huomioon mitään tutkintatoimenpiteitä, jotka suoritettiin syytetyn kiinnioton jälkeen ja ennen hänen syytteeseen asettamistaan, eli todistajankuulusteluja, rikoksen rekonstruktioita, suoraa henkilötunnistusta, henkilötarkastusta ja tuomioistuimen ulkopuolisia poliisiviranomaisille annettuja ilmoituksia osallisuudesta tekoon, voidakseen arvioida perusteltua epäilyä osallisuudesta syytteessä tarkoitettuun rikokseen. Lisäksi Bulgarian kansallisesta lainsäädännöstä poiketen unionin lainsäätäjät säätää direktiivin 2013/48 3 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa oikeudesta käyttää oikeudellista avustajaa myös jo ennen henkilön kiinniotta eli ennen kuin poliisi tai muu lainvalvonta- tai oikeusviranomainen kuulustelee häntä tai tutkintatai muiden toimivaltaisten viranomaisten suorittaessa tutkintatoimia tai muita todisteiden keräämistoimia. Lisäksi direktiivin 12 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että arvioitaessa epäillyn tai syytetyn lausumia tai todisteita, joiden hankkimisessa on loukattu hänen oikeuttaan käyttää oikeudellista avustajaa, oikeutta puolustukseen ja oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan. Direktiivin täytäntöönpanon määräaika päättyi 27.11.2016, ja siltä osin kuin siinä säädetään luonnollisten henkilöiden oikeuksista ja velvoitetaan jäsenvaltiot kunnioittamaan näitä oikeuksia, sen säännöksillä on välitön vertikaalinen oikeusvaikutus.
- 19 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että tässä vaiheessa ainoa todiste, joka yhdistää **CH**:n ensimmäisen rikoksen, josta häntä syytetään, objektiiviseen tunnusmerkistöön, on – vain välillisesti – todistajan QR lausunto, jonka mukaan hän on ostanut **CH**:lta tälle rikoksen seurauksena päätyneen asianomistaja **KL**:n matkapuhelimen, jonka tutkintaviranomaiset takavarikoivat myöhemmin.
- 20 Näiden seikkojen perusteella ensimmäisen asteen tuomioistuin katsoi, että vaikka **CH**:lla on rikosrekisteri ja rikokset muodollisesti kuuluvat hänelle aikaisemman tuomion perusteella määrätyn koeajan piiriin, kun otetaan huomioon sen perustellun epäilyn vähäisyys, joka koskee hänen mahdollista osallisuuttaan rikokseen, ja yli kahdeksan kuukautta kestänyt vankeusaika, tutkintavankeutta koskeva määräys oli muutettava lievimpään laissa säädettyyn turvaamistoimenpiteeseen eli ilmoitusvelvollisuuteen, koska mainittu asianmukainen tietolähde, joka koskee väitettyä osallisuutta yhteen ryöstöön, voi tosin olla peruste aluksi määrätylle tutkintavankeudelle, mutta ei ankarimman henkilöön kohdistuvan prosessuaalisen pakkokeinon jatkamiselle rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheessa.
- 21 Sofian alueellisen syyttäväviranomaisen edustajan tekemän valituksen johdosta Sofian kaupungin alioikeus kumosi 7.9.2023 tekemällään päätöksellä Sofian piirituomioistuimen tekemän päätöksen ja piti voimassa **CH**:ta vastaan tutkintavankeutena määrätyn turvaamistoimenpiteen. Toisen asteen tuomioistuin moittii perusteluissaan Sofian piirituomioistuinta puolueellisuudesta, koska se ”otti kantaa syyllisyyteen ja arvioi saatujen todisteiden pätevyyttä ja riittävyttä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen vastaisesti”. Lisäksi todettiin, että ”kiinniottetun henkilön **CH** oikeuksia tosiasiallisesti loukattiin, koska hän ei saanut käyttää oikeudellista avustajaa” ja että samalla ”ei kuitenkaan

ole todisteita siitä, että pidätyksestä valitettiin laissa säädetyn menettelyn mukaisesti” ja että ”syytetyllä ja hänen oikeudellisella avustajallaan oli mahdollisuus vedota oikeuksiinsa”, nimittäin sellaisen erityislain nojalla, jossa säädetään valtion vastuusta poliisiviranomaisten suorittaman enintään 24 tuntia kestävä kiinnioton osalta. Koska tällaista aloitetta ei tehty, Sofian kaupungin alioikeus korosti, että ”vaikka CH:lle ei nimetty oikeudellista avustajaa kiinnioton aikana, toimenpiteet, jotka suoritettiin hänen osallistuessaan tai ilman osallistumista siihen asti, kunnes hänet tuotiin tuomioistuimeen syytettynä, eivät vaikuta lainvastaisilta eivätkä ne menetä todistusarvoaan”.

- 22 Tämä rikosjaosto otti 2.10.2023 pidetyssä julkisessa valmisteluistunnossa uudelleen kantaa turvaamistoimenpiteeseen ja muutti sen ”ilmoitusvelvollisuudeksi”, koska ei ollut perusteltuja syitä poiketa aiemmassa menettelyssä esitetyistä perusteluista.
- 23 Sofian alueellisen syyttäjäviranomaisen edustajan tekemän valituksen johdosta Sofian kaupungin alioikeus kumosi toisessa kokoonpanossa 7.11.2023 tekemällään päätöksellä Sofian piirituomioistuimen päätöksen ja pysytti CH:ta koskevan turvaamistoimenpiteen tutkintavankeutena. Toisen asteen tuomioistuimien luetteli perusteluissaan osan asiassa kerätyistä todisteista, jotka ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan eivät koske suoraan CH:n osallisuutta molempiin ryöstöihin, ja totesi, että ne kokonaisuutena tarkasteltuina tukivat ”perusteltua epäilyä syytetyn osallisuudesta”. Lisäksi se totesi, että ”tutkintamenettelyn yhteydessä ei ole syytetyn kiinniottohetkellä todettu olennaisten menettelysääntöjen rikkomista”, koska ”Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan syytetylle tai epäillylle on annettava mahdollisuus käyttää oikeudellista avustajaa riittävän ajoissa”, mutta tämä oikeus ”ei kuitenkaan ole rajoittamaton”. Kyseinen tuomioistuin totesi myös, että CH:lle oli kiistattomasti ilmoitettu hänen oikeudestaan käyttää oikeudellista avustajaa, mikä ilmeni siitä, että poliisi antoi hänelle jäljennöksen pidätysmääräyksestä, ja lisäksi hän allekirjoitti kirjallisen ilmoituksen oikeuksistaan, joten ei ole syytä yhtyä Sofian piirituomioistuimen näkemykseen, jonka mukaan ”oikeudellisen avustajan käyttäminen koskevasta oikeudesta luopumisesta ei ilmoitettu eli syytetty ei tiennyt, mitä hän allekirjoitti, koska hän on luku- ja kirjoitustaidoton”. Ensimmäisen asteen tuomioistuinta arvosteltiin myös direktiivin 2013/48 tulkinnasta, koska 3 artiklan 6 kohdassa säädetään ”mahdollisuudesta poiketa oikeuksien soveltamisesta oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa”.

Pääasian asianosaisten keskeiset lausumat

- 24 *[Tiedot, jotka koskevat ainoastaan sitä, onko ennakkoratkaisupyyntö esitettävä]*

Lyhyt esitys ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 25 Käsiteltävän asian kohteena on syytetyn **CH** mahdollinen osallisuus syytteessä tarkoitettuun rikokseen, josta hänet asetetaan rikosoikeudelliseen vastuuseen, ja ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen on ratkaistava syyllisyyskysymys. Tärkein selvitettävä kysymys on, kunnioittivatko tutkintaviranomaiset **CH**:n oikeutta käyttää oikeudellista avustajaa direktiivin 2013/48 mukaisesti hänen tosiasiallisen kiinniottonsa yhteydessä ja ennen hänen virallista syytteeseen asettamistaan, kun erityisesti otetaan huomioon tämän rikosjaoston ja toisen asteen tuomioistuimen ristiriitaiset näkemykset direktiivin soveltamisesta.
- 26 Unionin tuomioistuimen on ensin selvitettävä, onko direktiivin 2013/48 12 artiklan 2 kohdan, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan kanssa, mukaista, että kansallisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön perusteella tuomioistuimelta evätään asianmukaista turvaamistoimenpidettä määrättäessä tai täytäntöön pantaessa mahdollisuus arvioida, hankittiinko todisteet loukkaamalla tässä direktiivissä säädettyä oikeutta käyttää oikeudellista avustajaa, kun syytetty oli epäiltynä ja poliisiviranomaiset rajoittivat hänen vapaata liikkuvuuttaan. Tämä kysymys herää Sofian kaupungin alioikeuden 7.9.2023 tekemän ensimmäisen päätöksen perusteella siltä osin kuin siinä evättiin rajoituksetta tämä ensimmäisen asteen tuomioistuimen toimivalta. Sen tutkimiseksi, onko toisen asteen tuomioistuimen näkemys perusteltu, on vastattava myös kysymykseen siitä, täyttyykö direktiivin 2013/48 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu vaatimus puolustautumisoikeuksien ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kunnioittamisesta, kun turvaamistoimenpiteen asianmukaisuutta käsittelevä tuomioistuin on oman vankan käsityksensä muodostaessaan ottanut huomioon todisteita, jotka on hankittu kyseisen direktiivin vaatimusten vastaisesti silloin, kun henkilöä epäillään ja poliisi on rajoittanut hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin muistuttaa, että unionin tuomioistuin on toistuvasti törmännyt siihen järjestelmälliseen ongelmaan, että tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 22.5.2012 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2012/13/EU ja direktiiviä 2013/48, siltä osin kuin ne koskevat epäiltyjä, ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön eikä niitä ole sovellettu asianmukaisesti, koska tätä oikeudellista käsitettä ei tunneta Bulgariassa (ks. esim. tuomiot C-608/21 ja C-209/22).
- 27 Se, että turvaamistoimenpiteestä päättävällä tuomioistuimella on lähtökohtaisesti mahdollisuus tarkistaa, onko direktiiviin 2013/48 perustuvia epäillyn tai syytetyn oikeuksia kunnioitettu todisteiden hankkimisen yhteydessä, on olennaista sen arvioimiseksi, onko hänen osallisuudestaan rikokseen, josta häntä syytetään, olemassa perusteltu epäily. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan direktiivin 2013/48 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu puolustautumisoikeuksien ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kunnioittaminen on varmistettava paitsi asianomaisen henkilön syyllisyyttä koskevassa lopullisessa tuomioistuinratkaisussa myös arvioitaessa sitä, onko turvaamistoimenpide määrättävä tai pantava täytäntöön kyseistä henkilöä vastaan ja millainen sen on oltava.

- 28 Kun jälleen otetaan huomioon Sofian kaupungin alioikeuden 7.9.2023 tekemä päätös ja ennakkoratkaisua pyytävää tuomioistuinta vastaan esitetty väite puolueellisuudesta, unionin tuomioistuimen on käsiteltävä myös kysymystä siitä, vaikuttaako se, että tuomioistuin tutkii ylemmän oikeusasteen tuomioistuimen päinvastaisista ohjeista huolimatta turvaamistoimenpiteen asianmukaisuuden ja sulkee pois direktiivin 2013/48 vastaisesti hankitut todisteet, kielteisesti direktiivin 2013/48 12 artiklan 2 kohdassa, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen ja toisen kohdan kanssa, säädettyihin oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeviin vaatimuksiin ja voiko se herättää epäilyjä tuomioistuimen puolueettomuudesta.
- 29 Sofian kaupungin alioikeus katsoi 7.11.2023 tekemässään toisessa päätöksessä, että käsiteltävänä olevan asian erityisolosuhteissa oli sovellettava direktiivin 2013/48 3 artiklan 6 kohdan b alakohtaa, jossa säädetään mahdollisuudesta poiketa väliaikaisesti oikeudesta käyttää oikeudellista avustajaa, kun tutkintaviranomaisten välittömät toimet ovat välttämättömiä rikosoikeudellisen menettelyn merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Tämä näkemys edellyttää, että unionin tuomioistuin ottaa kantaa siihen, onko kyseisellä säännöksellä välitön oikeusvaikutus kyseisessä unionin jäsenvaltiossa, koska sitä ei ole saatettu osaksi sen kansallista lainsäädäntöä eikä sillä anneta oikeuksia asianomaisille luonnollisille henkilöille. Tältä osin on muistutettava, että tämän rikosjaoston mielestä direktiivin 2013/48 3 artiklan 6 kohdan b alakohtaa ei ole nimenomaisesti saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, koska se on ilmiselvästi vastoin perustuslain 30 §:n 4 momenttia, jossa säädetään selvästi ja yksiselitteisesti, että oikeus käyttää oikeudellista avustajaa syntyy kiinniottohetkellä tai syytteen nostamisen hetkellä, eli ajallista viivettä ei sallita.
- 30 Seuraava asian ratkaisun kannalta merkityksellinen kysymys, jonka unionin tuomioistuimen on selvitettävä, on se, noudatetaanko direktiivin 2013/48 9 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa, luettuna yhdessä 39 perustelukappaleen kanssa, tarkoitettuja takeita, kun epäilty on kirjallisesti luopunut oikeudestaan käyttää oikeudellista avustajaa, mutta epäilty on luku- ja kirjoitustaidoton, eikä hänelle ole ilmoitettu luopumisen mahdollisista seurauksista ja hän myöhemmin tuomioistuimessa väittää, ettei hän ollut tietoinen allekirjoittamansa asiakirjan sisällöstä silloin, kun poliisiviranomaiset rajoittivat hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen perustelut [tämän kysymyksen esittämiseksi] käyvät ilmi Sofian kaupungin alioikeuden 7.9.2023 tekemästä ensimmäisestä päätöksestä (ks. edellä 21 kohta).
- 31 Lopuksi unionin tuomioistuimen on vielä selvitettävä, poistaako se, että epäilty luopuu pidätyksensä yhteydessä oikeudestaan käyttää oikeudellista avustajaa, viranomaisilta velvollisuuden ilmoittaa hänelle välittömästi ennen jokaista myöhempää tutkintatoimenpidettä, johon hän osallistuu, oikeudesta käyttää oikeudellista avustajaa ja siitä luopumisen seurauksista. Vaikka kiinniotettu henkilö voi ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen soveltaman kansallisen lainsäädännön mukaan luopua oikeudellisesta avustajasta, tämä luopuminen ei ole sallittu silloin, kun henkilöä vastaan nostetaan virallinen syyte. Tämä kansallisen

lainsäädännön erityispiirre perustuu Varhoven kasatsionen sadin (ylin tuomioistuin, Bulgaria) oikeuskäytäntöön, jonka mukaan se, että kiinniotettu henkilö luopuu oikeudellisesta avustajasta silloin, kun hänen oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen rajoitetaan, ulottuu kaikkiin myöhempiin häneen kohdistuviin ja hänen osallistuessaan toteutettaviin tutkintatoimenpiteisiin, kunnes hänet asetetaan syytteeseen.

- 32 Tätä Bulgarian ylimmän tuomioistuimen vakiintunutta oikeuskäytäntöä noudatettiin myös tässä menettelyssä, koska tutkintaviranomaiset toteuttivat CH:n kiinnioton jälkeen useita tutkintatoimenpiteitä, joita olivat todistajankuulustelu, teon rekonstruktio, suora henkilötunnistus ja kuulustelu, ilman, että CH:lle ilmoitettiin toimenpiteiden luonteesta ja niiden mahdollisista seurauksista ja antamalla hänelle mahdollisuutta käyttää oikeudellista avustajaa ennen kutakin toimenpidettä.

TYÖASIAKIRJA